bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Nisan 2018, Sayı 238 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve Analizleri (38)

Zorlama büyümeyle, sanayide dikişler atıyor...

Zorlama büyümeyle, sanayide dikişler atıyor...

Mustafa SÖNMEZ*

ÖZET

2017 yılında yüzde 7,4'e ulaşan büyümenin kalitesi ve makroekonomik dengeleri sarsıcı yan etkileri, ekonomiye, özellikle de sanayiye adeta "dikiş attırıyor". Çift haneli ve katılaşan enflasyon, çift haneli işsizlik, büyüyen cari açık, büyüyen kamu açığı, hızla tırmanan döviz fiyatı, içeride ve dışarıda artan politik riskler, zorlama büyümenin ardından firmalarda uyum sorunu yarattı. Uyumda zorlananların hızla dikişleri atıyor, büyük gruplardan sürekli "yeniden yapılandırma" adı altında can simidi talepleri geliyor.

Büyüyen GSYH'nin paylaşımı adaletsiz oldu. Bölüşüm emek aleyhine, sermaye lehine gelişti. TÜİK'in "Gelire Göre GSYH" verileri gösteriyor ki, 2016'da milli gelirden işgücüne ödenen toplam pay artmış ve yüzde 36,5 olmuştu. Ne var ki, yüksek büyüme yılı 2017'de işgücüne ödenenler 2 puan azaldı ve payları yüzde 34,5'e geriledi. Ücretli ve yevmiyeli çalışan sayısı 2016'dan 2017'ye yüzde 3,2 oranında arttı ve 19 milyona yaklaştı. 2016'dan 2017'ye ücretli çalışan başına yıllık ücret ödemesi yüzde 8,7 artarak cari fiyatlarla 50 bin TL gerçekleşti. 2017 tüketici enflasyonunun yüzde 12'ye yaklaştığı anımsandığında, ücretlilerin reel gelirlerinde net azalma olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ücretteki bu yıpranmaya karşılık işgücü dışında kalan net artıkta kişi başına gelir 2016'dan 2017'ye yüzde 21 artarak 148 bin TL'ye çıktı. Bu kesimin gelirinin enflasyondan arındırılarak hesaplandığı reel gelirlerinin ise yüzde 10 arttığı söylenebilir. Dolayısıyla ücretli ile ücretli olmayan arasındaki yıllık gelir farkı da yeniden yüzde 200'e yaklaşmış bulunuyor.

Büyüme madalyonunun arka yüzünde başka olumsuz ögeler de yer alıyor: Tüketici enflasyonu yıllık olarak yüzde 10 dolayında katılaşma izlenimi verirken, sanayici (üretici) enflasyonu da yıllık yüzde 15'e doğru ilerliyor.

2017'de büyümeye en önemli rüzgar, kredi musluklarının açılmasına verilen devlet garantisi oldu. Tüketim odaklı büyüme, ithalatı da kamçılarken Türkiye'nin döviz açığı hızla büyüdü ve 2017 sonunda cari açık 47,1 milyar dolara ulaştı. Bu, 851 milyar dolar olarak ölçülen milli gelire göre yüzde 5,5'lik bir cari açık/milli gelir oranıdır ki; böyle bir açığı hiçbir ülke vermemektedir.

Yüksek büyüme oranına rağmen işsizlik oranı 2017'de 2016'ya göre değişmeyerek yüzde 10,9 oldu. Tarım dışı işsizlik oranı değişmedi, yüzde 13'te kaldı. Büyüme, ancak işgücüne o yıl katılmış olanlara istihdam sağladı, ama stoktaki işsizlere ümit olmadı.

2018 GSYH artışı için yeniden bir "zorlama büyüme" gayreti var. Bu gayretin, erkene alınacak seçimlerle ilgisi olduğu da söylenebilir. Arka yüzünde ne tür maliyetlere yol açacaksa açsın, büyüme temposu düşürülmek istenmemektedir. Yeni bir zorlama büyüme ile ne enflasyon hedeflerini tutturmak ne de cari açığı dizginlemek mümkün olacaktır. AKP rejimi, her tür riski göze alıp sonbahara kadar iç talebi canlı tutmak amacında. Ama daha şimdiden atan dikişler, seçmen kitlesinde önemli bir hoşnutsuzluğu yaratmışa benziyor.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

GİRİŞ

2018 GSYH artışı için yeniden bir "zorlama büyüme" gayreti var. Bu gayretin, erkene alınacak seçimlerle ilgisi olduğu da söylenebilir. Arka yüzünde ne tür maliyetlere yol açacaksa açsın, büyüme temposu düşürülmek istenmemektedir. Yeni bir zorlama büyüme il ne enflasyon hedeflerini tutturmak ne de cari açığı dizginlemek mümkün olacaktır. AKP rejimi, her tür riski göze alıp sonbahara kadar iç talebi canlı tutmak amacında. Ama daha şimdiden atan dikişler, seçmen kitlesinde önemli bir hoşnutsuzluğu yaratmışa benziyor.

2017 yılı GSYH artışının yüzde 7,4'e ulaştığı, Mart 2018 sonunda açıklandı. Bu büyümenin kalitesi ve makroekonomik dengeleri sarsıcı yan etkileri, ekonomiye, özellikle de sanayiye adeta "dikiş attırıyor". Çift haneli ve katılaşan enflasyon, çift haneli işsizlik, büyüyen cari açık, büyüyen kamu açığı, hızla tırmanan döviz fiyatı, içeride ve dışarıda artan politik riskler, zorlama büyümenin ardından firmalarda uyum sorunu yarattı. Uyumda zorlananların hızla dikişleri atıyor, büyük gruplardan sürekli "yeniden yapılandırma" adı altında can simidi talepleri geliyor.

Türkiye ekonomisinin 2017 büyümesinin yüzde 7'nin üzerinde geleceği, ilk 9 ayın rakamlarından ve son 3 aya yönelik tahminlerden biliniyordu. AKP hükümetinin uyguladığı yoğun vergi indirimi, istihdam primi, özelikle de devlet garantili Kredi Garanti Fonu üstünden dağıtılan 235 milyar TL'lik kredi dağıtımı iç talebi oldukça canlandırdı. Büyümeye katkı büyük ölçüde özel tüketimden, kısmen de yatırımlardan ve kamu harcamalarından geldi. Net ihracatın (ihracat artışı eksi ithalat artışı) katkısı ise hemen hemen sıfırda kaldı. Keza stok artışının katkısı da sınırlı kaldı. Sonuçta, nüfus artışı dikkate alınırsa, kişi başına gelir reel olarak yüzde 6 dolayında artış kaydetti.

Sanayide özellikle de imalat sanayisindeki büyüme daha çok dikkat çekti. Madencilik ve enerji sektörlerini de kapsayan geniş anlamda sanayideki büyüme 2017'de yüzde 9,1'i bularak, GSYH artışının 1,7 üstünde gerçekleşti. Sadece imalat sanayisine bakıldığında ise büyümenin yüzde 8,8 ile GSYH artışının yine 1,4 puan üstünde gerçekleştiği görüldü.

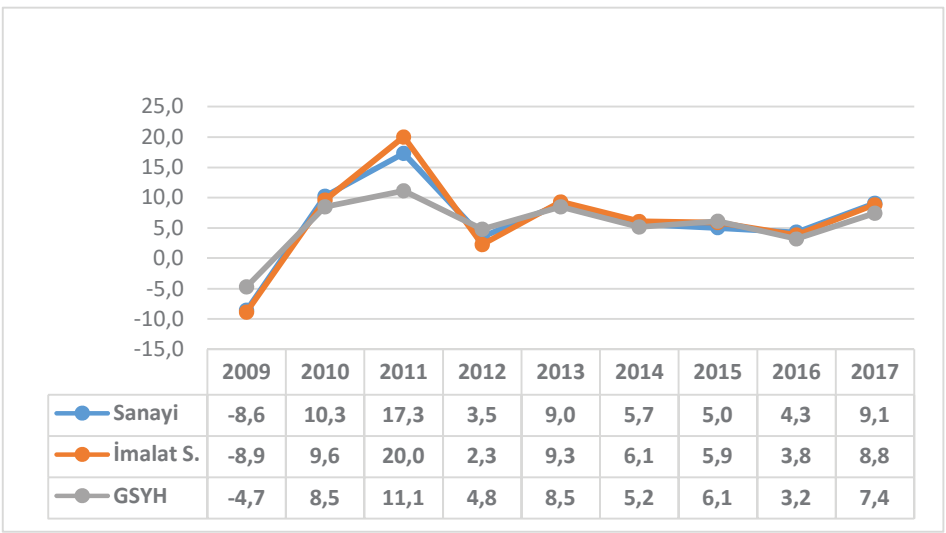

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sanayi	-8,6	10,3	17,3	3,5	9,0	5,7	5,0	4,3	9,1
İmalat S.	-8,9	9,6	20,0	2,3	9,3	6,1	5,9	3,8	8,8
GSYH	-4,7	8,5	11,1	4,8	8,5	5,2	6,1	3,2	7,4

Grafik 1. GSYH, Sanayide Büyüme (2009-2017, %)

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

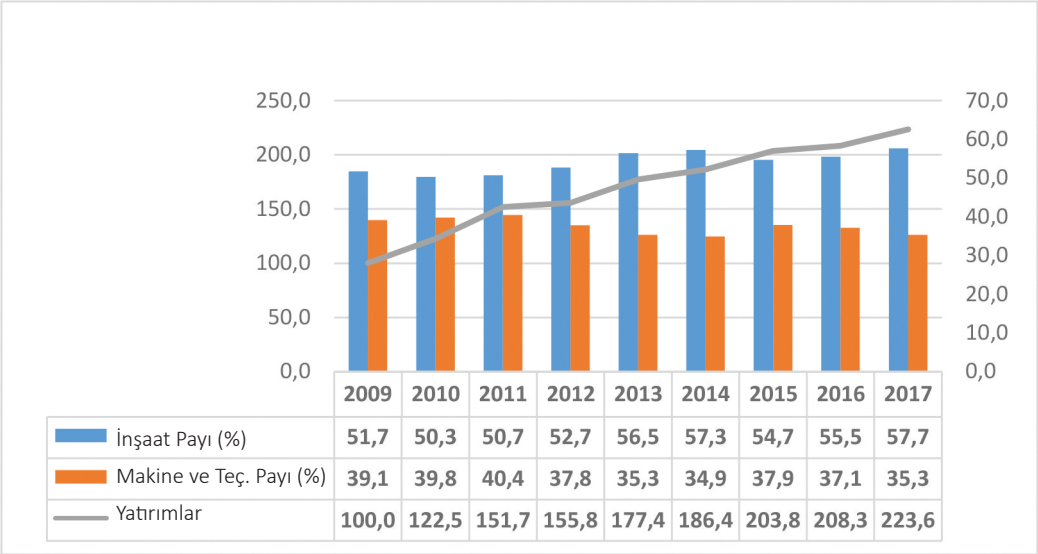

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
İnşaat Payı (%)	51,7	50,3	50,7	52,7	56,5	57,3	54,7	55,5	57,7
Makine ve Teç. Payı (%)	39,1	39,8	40,4	37,8	35,3	34,9	37,9	37,1	35,3
Yatırımlar	100,0	122,5	151,7	155,8	177,4	186,4	203,8	208,3	223,6

Grafik 2. Yatırımların Seyri ve İnşaat/Mak-Teç. Bileşimi (%)
Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

GSYH toplamında yüzde 21'e yakın payı olan sanayide yüzde 9,1'lik büyümenin sürükleyici olduğunu söylemek gerekir. Özellikle de imalat sanayiindeki üretim artışının… Emlak servis sektörü ile geniş anlamda GSYH'deki büyüklüğü yüzde 15,8 olan inşaattaki büyüme de ortalama yüzde 7,4 büyümenin üstüne çıktı. Milli gelirdeki payı yüzde 6'lara kadar gerilemiş olan tarımdaki büyüme ise yüzde 4,7 ile ortalama büyümenin 2,7 puan gerisinde seyretti.

Büyüme, özel tüketim, özellikle de ailelerin konut, otomobil, beyaz eşya, mobilya alımları ile rüzgar bulurken yüzde 7,7 oranında artan yatırımlar da büyümenin yelkenini şişirdi. Özellikle sanayi yatırımlarına dayanan makine-teçhizat yatırımları, inşaatın gerisinde kalsa da belli bir artış gösterdi.

ADALETSİZ BÖLÜŞÜM

Büyüme madalyonunun parıltılı yüzünün bir de arkası var. Yüksek GSYH artışı demek, önceki yıla kıyasla ilave mal ve hizmet miktarının yüksek olması demek. Nüfus artışı dikkate alındığında kişi başına gelirde yüzde 6 dolayındaki büyümenin, bölüşümde adaletli olup olmadığı öncelikle sorgulanmalıdır. Büyümenin yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltıp azaltmadığı, en az büyümenin niceliği kadar önemlidir. Ortalama reel gelir artışının, gelirde adil dağılımı kendiliğinden sağlamadığı anımsanmalıdır.

TÜİK'in "Gelire Göre GSYH" verileri gösteriyor ki, 2016'da asgari ücrete yapılan yüksek zammın etkisiyle, milli gelirden işgücüne ödenen toplam pay artmış ve yüzde 36,5 olmuştu. Ne var ki, yüksek büyüme yılı 2017'de işgücüne ödenenler 2 puan azaldı ve payları yüzde 34,5'e geriledi.

Ücretli ve yevmiyeli çalışan sayısı 2016'dan 2017'ye yüzde 3,2 oranında arttı ve 19 milyona yaklaştı. 2016'dan 2017'ye ücretli başına yıllık ücret ödemesinin yüzde 8,7 artarak cari fiyatlarla 50 bin TL olduğu görülüyor. 2017 tüketici enflasyonunun yüzde 12'ye yaklaştığı anımsandığında, ücretlilerin reel gelirlerinde net azalma olduğu anlaşılacaktır.

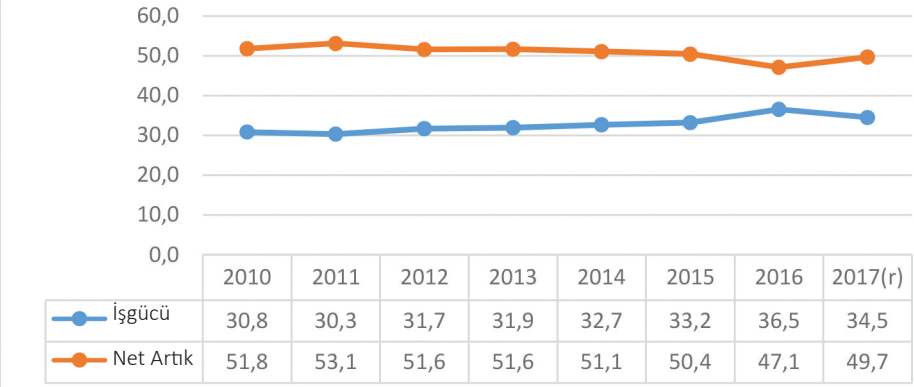

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017(r)
İşgücü	30,8	30,3	31,7	31,9	32,7	33,2	36,5	34,5
Net Artık	51,8	53,1	51,6	51,6	51,1	50,4	47,1	49,7

Grafik 3. Gayri Safi Katma Değerden İşgücünün Aldığı Pay ve Net Artık (%)
Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

Tablo 1. Gelirin Bölüşümünde Ücretli-Ücretli Olmayan Kesimin Payları: 2014-2017, Cari Fiyatlarla TL (%)

	2014	2015	2016	2017
İşgücü Ödemeleri	590.557.990	683.728.668	840.205.090	948.270.369
Ücretli Sayısı (Bin)	17.125	17.827	18.377	18.960
Ücretli Başına Yıllık Gelir	34.485	38.354	45.720	50.014
Net Artık	923.202.360	1.038.861.322	1.081.783.412	1.365.738.471
Ücretli Olmayan İstihdam (Bin)	8.808	8.794	8.828	9.229
Kişi Başına Gelir	104.814	118.133	122.540	147.983
Ücretli/Ücretli Olmayan Farkı (%)	204	208	168	196

Ücretteki bu yıpranmaya karşılık işgücü dışında kalan net artıkta kişi başına gelirin 2016'dan 2017'ye yüzde 21 artarak 148 bin TL'ye çıktığı anlaşılmaktadır. Bu kesimin geliri enflasyondan arındırıldığında reel gelirlerinin yüzde 10 arttığı söylenebilir. Dolayısıyla ücretli ile ücretli olmayan arasındaki yıllık gelir farkı da yeniden yüzde 200'e yaklaşmış bulunuyor.

Bu bulgular, yüksek büyümenin emek kesimi aleyhine, ücret dışı kesimin, özellikle tarım dışı kâr-faiz-rant geliri sahiplerinin lehine gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

ENFLASYONDA KATILAŞMA

Büyüme madalyonunun arka yüzünde başka olumsuz ögeler de yer alıyor: Patlama yapan iç

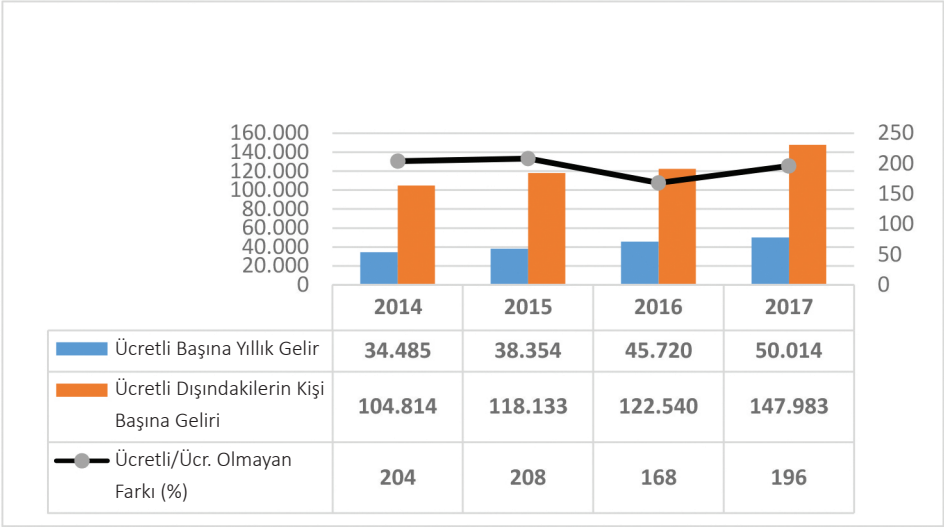

	2014	2015	2016	2017
Ücretli Başına Yıllık Gelir	34.485	38.354	45.720	50.014
Ücretli Dışındakilerin Kişi Başına Geliri	104.814	118.133	122.540	147.983
Ücretli/Ücr. Olmayan Farkı (%)	204	208	168	196

Grafik 4. Ücretli ve Ücretli Olmayanların Kişi Başı Yıllık Geliri ve Fark (Cari Fiyatlarla TL, %)

Kaynak: TÜİK Veri Tabanı

talebin enflasyonu ve ithalatı kamçılaması, yükselen bütçe ve cari açıkların yarattığı tedirginlik, artan risk primleri ve faizler, bunların başlıcaları.

3 Nisan 2018'de açıklanan Mart ayı enflasyonu bir iyileşme vaat etmiyor. Tüketici enflasyonu yıllık olarak yüzde 10 dolayında katılaşma izlenimi verirken sanayici (üretici) enflasyonu da yıllık yüzde 15'e doğru ilerliyor.

Enflasyonla mücadelede hem gıda hem döviz artışından kaynaklanan maliyet artışları cephesinde iyileşme kaydedilemiyor. Gıda sektöründe arz eksikliğini giderecek ithalat önlemleri de artan döviz fiyatları ile etkili olamıyor. Döviz fiyatlarındaki hızlı artış, ithalat üstünden maliyet artışlarına yol açıyor, bunlar da her tür malın üretim maliyetlerini yükselterek fiyatlara yansıyor.

Yıllık düzeyde bakıldığında, alt –orta sınıfların bütçesinin en önemli kısmını kapsayan gıda enflasyonu yine çift hanede, ulaştırmadaki yıllık artış yüzde 13,5'e yaklaşırken, her tür beyaz eşya, mobilya vb. içeren ev eşyalarında yıllık fiyat artışı yüzde 15,5'e yaklaştı. Bu artışta döviz fiyatlarındaki artışın geçirgenliği başat önemde.

Merkez Bankası, yayımladığı "Fiyat Gelişmeleri" raporunda, "Çekirdek göstergelerin yıllık enflasyonları ve ana eğilimleri bir miktar gerilese de, yüksek seviyelerini korumuştur." şeklinde, pek de iyimserliğe yer vermeyen bir açıklamada bulundu.

Enflasyonun tek haneli seviyelere düştüğü 2000'li yılların ortalarından bugüne kadarki dönem, Yİ-ÜFE'nin (Yurtiçi Üretici Fiyatları Endeksi) yüzde 12 ve üstü seviyelere 5 kez çıktığını gösterir. Ancak ÜFE bu yüksek seviyelerde daha önce peş peşe 3-4 ay kalmıştı (En fazla kaldığı süre ise 8 ayla 2008). Yüzde 12'nin üzerine bu seferki yükselişi ise tam 15 aydır devam ediyor. Üretici fiyatları enflasyonu ile ilgili diğer bir olumsuz gelişme de bu yılın başındaki hızlı gerilemeden sonra son 2 aydır tekrar güçlü bir

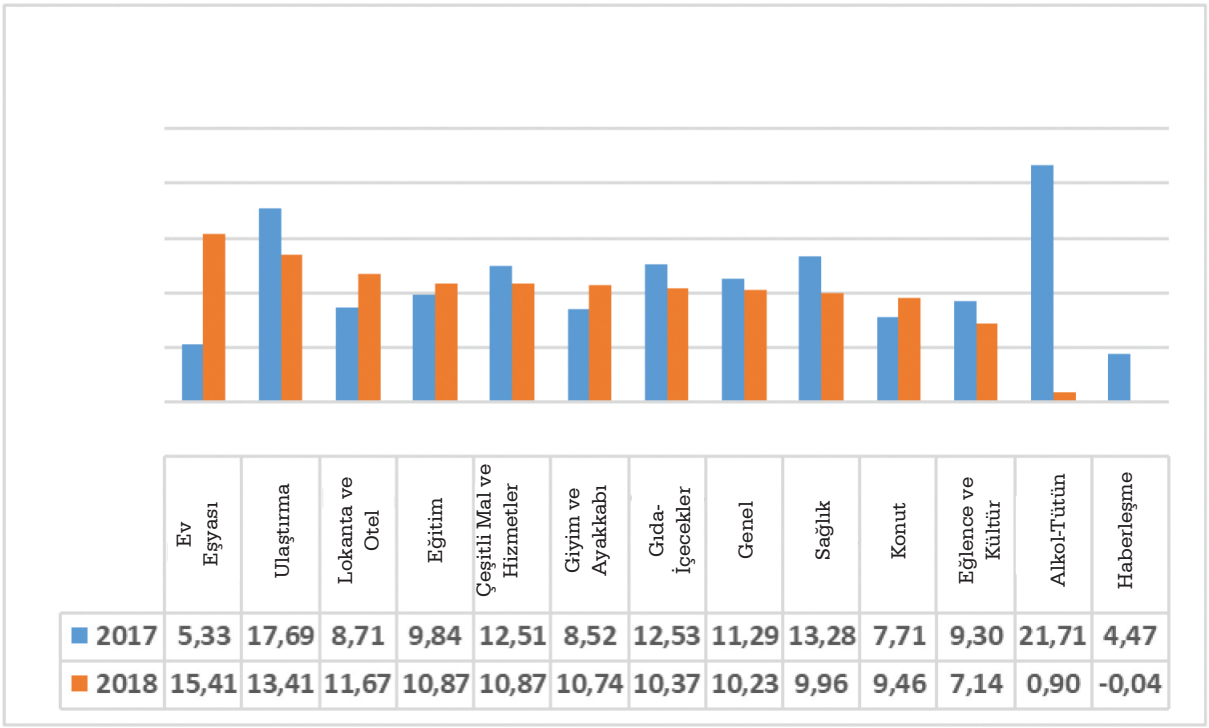

	Ev Eşyası	Ulaştırma	Lokanta ve Otel	Eğitim	Çeşitli Mal ve Hizmetler	Giyim ve Ayakkabı	Gıda-İçecekler	Genel	Sağlık	Konut	Eğlence ve Kültür	Alkol-Tütün	Haberleşme
2017	5,33	17,69	8,71	9,84	12,51	8,52	12,53	11,29	13,28	7,71	9,30	21,71	4,47
2018	15,41	13,41	11,67	10,87	10,87	10,74	10,37	10,23	9,96	9,46	7,14	0,90	-0,04

Grafik 5. Tüketici Enflasyonu ve Dallar (Yıllık Değişim, %)
Kaynak: TÜİK

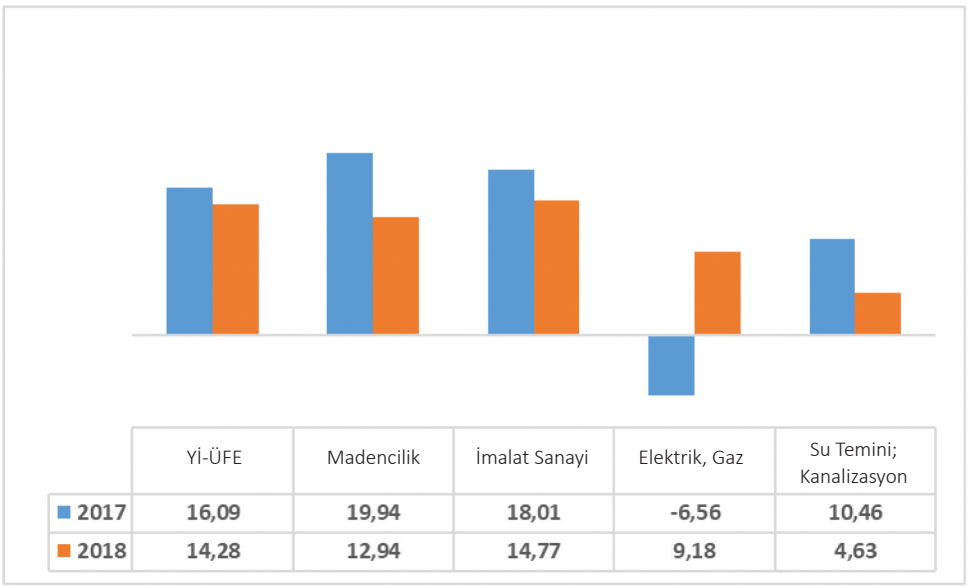

	Yİ-ÜFE	Madencilik	İmalat Sanayi	Elektrik, Gaz	Su Temini; Kanalizasyon
2017	16,09	19,94	18,01	-6,56	10,46
2018	14,28	12,94	14,77	9,18	4,63

Grafik 6. Üretici Fiyatlarında Yıllık Değişim (Mart, %)
Kaynak: TÜİK

şekilde yükseliyor olması. Yıllık bazda TÜFE ve ÜFE'nin içinde çekim gücüne sahip olan, yani diğer seriyi etkileyen, üretici fiyatlarıdır. ÜFE'deki son 2 aydaki yükselişin önümüzdeki aylardaki TÜFE'yi yukarı yönde etkileyebileceği söylenebilir. Bunların yanı sıra, döviz fiyatlarındaki artışın da önümüzdeki dönem enflasyonu bakımından oldukça karamsar bir resim çizmekte olduğu söylenmelidir.

CARİ AÇIKTA ARTIŞ

2017'de büyümeye en önemli rüzgar, kredi musluklarının açılmasına verilen devlet garantisi oldu. Devletin arkasında durduğu Kredi Garanti Fonu aracılığıyla sağlanan krediler ile vergi indirimleri ve teşvikler, büyümenin temel kaynağını oluşturdu. Ağırlıkla iç tüketime odaklı bu büyüme, beraberinde çift haneli bir enflasyonu da getirdi.

Tüketim odaklı büyüme, ithalatı da kamçılarken Türkiye'nin döviz açığı hızla büyüdü ve 2017 sonunda cari açık 47,1 milyar dolara ulaştı. Bu, 851 milyar dolar olarak ölçülen milli gelire göre yüzde 5,5'lik bir cari açık/milli gelir oranıdır ki; böyle bir açığı hiçbir ülke vermemektedir.

2017 dış borç stokunun boyutları, büyümenin ne kadar dış kaynağa bağımlı olduğunu gösteren bir diğer önemli göstergedir. 453,3 milyar dolara ulaşan dış borç stokunun yüzde 70'i özel sektöre ait ve stokun milli gelire oranı yüzde 53,3'ü bulmuş durumda.

Dolayısıyla, madalyonun öteki yüzünde devasa cari açık, büyüme için yapılan dış borçlanmaların sürdürülmesi zor ağırlığı da var.

Büyüme, kamunun vergi teşviklerinden de rüzgar aldığı için kamu maliyesi açığı büyüdü ve cari açığın yanı sıra kamu açığı, "Çifte açık" yarattı.

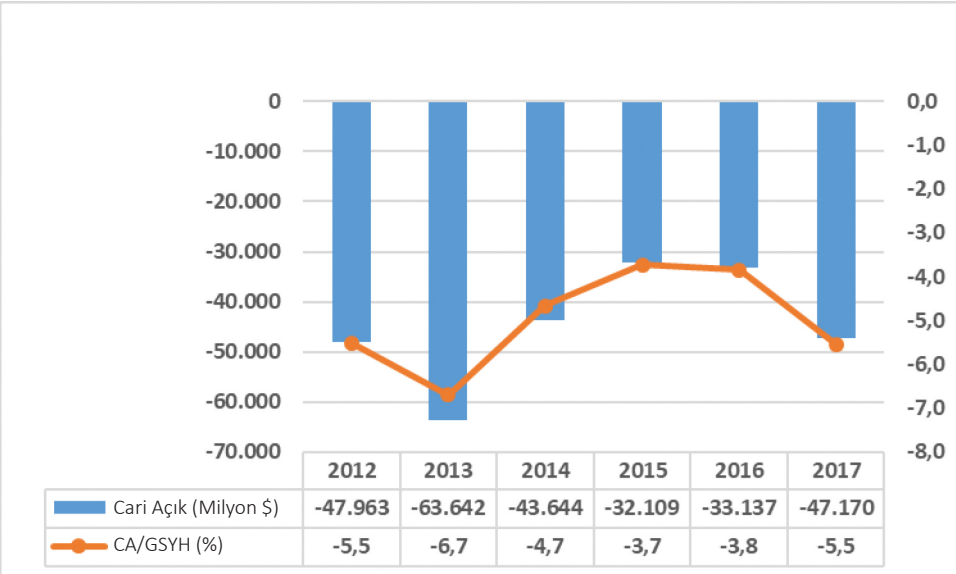

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Cari Açık (Milyon $)	-47.963	-63.642	-43.644	-32.109	-33.137	-47.170
CA/GSYH (%)	-5,5	-6,7	-4,7	-3,7	-3,8	-5,5

Grafik 7. Cari Açık/GSYH Oranı (%)

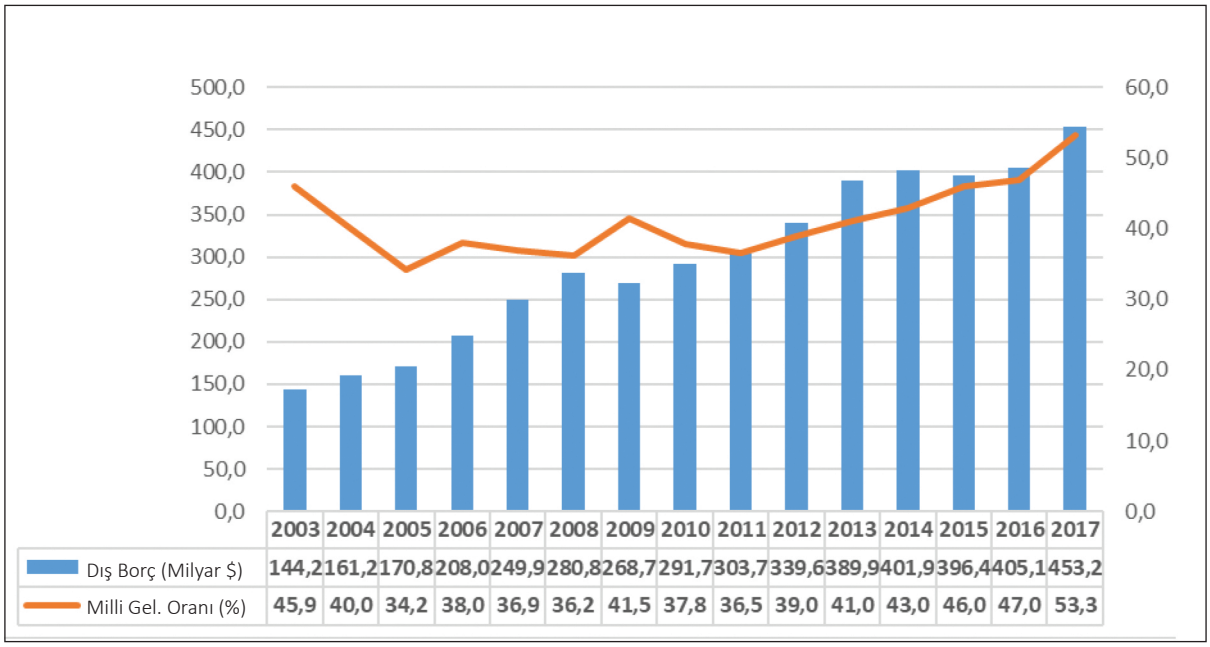

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Dış Borç (Milyar $)	144,2	161,2	170,8	208,0	249,9	280,8	268,7	291,7	303,7	339,6	389,9	401,9	396,4	405,1	453,2
Milli Gel. Oranı (%)	45,9	40,0	34,2	38,0	36,9	36,2	41,5	37,8	36,5	39,0	41,0	43,0	46,0	47,0	53,3

Grafik 8. Dış Borç Milli Gelirin %53'ünü Geçti

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

CARİ DENGEDE ARTAN KIRILGANLIK...

Merkez Bankası'nın açıkladığı Şubat 2018 cari açık ve finansmanı ile ilgili veriler, Türkiye'nin yumuşak karnı olan döviz açığında ve bunun finansmanında çemberin daraldığını, bunun da yine döviz fiyatlarını yükselten, TL'yi hızla değersizleştiren etkiler yarattığını ortaya koyuyor.

Şubat 2018'i içeren son 6 aydaki cari açık 31 mlyar doları bulurken, önceki 6 ayı 9.5 milyar dolar geçmiş bulunuyor. Son 6 ayda cari açık, önceki 6 ayınkini yüzde 44 aşmış görünüyor. Bu sert artış, zorlama büyümenin ve altın ithalatına yüklenmenin de bir sonucu.

Veriler, son 6 ayda artan cari açık için bulunan kaynakların kalitesizliğini ve denizin tükenmekte olduğunu da gösteriyor.

Önceki 6 ayın 21.5 milyar dolarlık cari açığının yaklaşık 18 milyar doları ya da yüzde 84'ü borsaya gelen yabancıların bozduğu dövizle karşılanmıştı. Son 6 ayda ise bu kaynak 8.7 milyar dolara indi ve 31 milyar dolara çıkan açığın yüzde 28'ini ancak karşılamış bulunuyor. Doğrudan yatırırm ve kredi+mevduat girişi ile karşılanamayan cari açık 5.2 milyar dolarlık kaynağı belirsiz kaynak girişi ve 2.7 milyar dolarlık rezerv kullanılarak dengelenmiş görünüyor.

Son 12 ayın cari açık verileri ise 53.3 milyar dolara ulaşan cari açığın ancak yarısına yakınının sıcak paranın borsaya gelişi ile karşılandığını ve girişlerin azaldığını ortaya koyuyor.

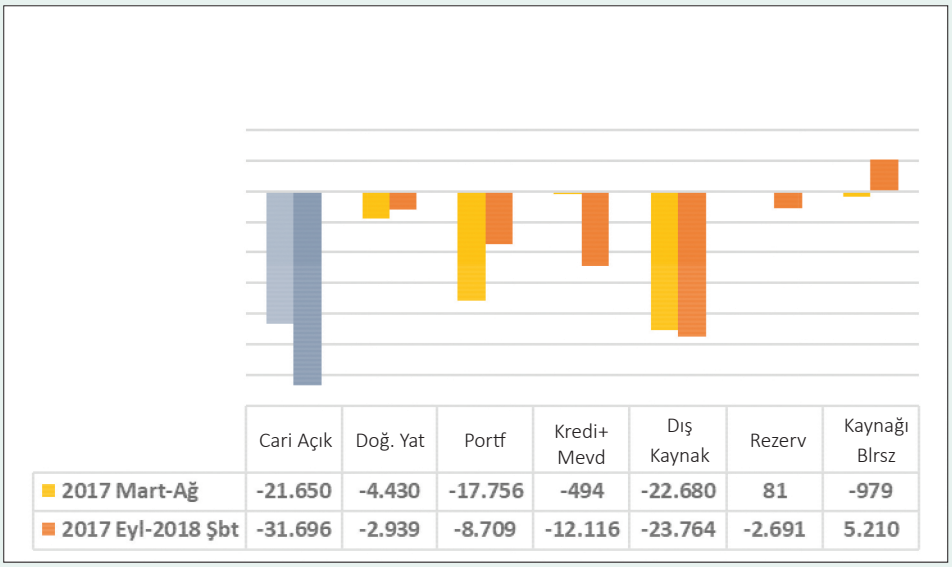

	Cari Açık	Doğ. Yat	Portf	Kredi+ Mevd	Dış Kaynak	Rezerv	Kaynağı Blrsz
2017 Mart-Ağ	-21.650	-4.430	-17.756	-494	-22.680	81	-979
2017 Eyl-2018 Şbt	-31.696	-2.939	-8.709	-12.116	-23.764	-2.691	5.210

Grafik 9. Cari Açıkta Artış ve Finansmanı: 2 Altı Ay (Milyon $)
Kaynak: TCMB

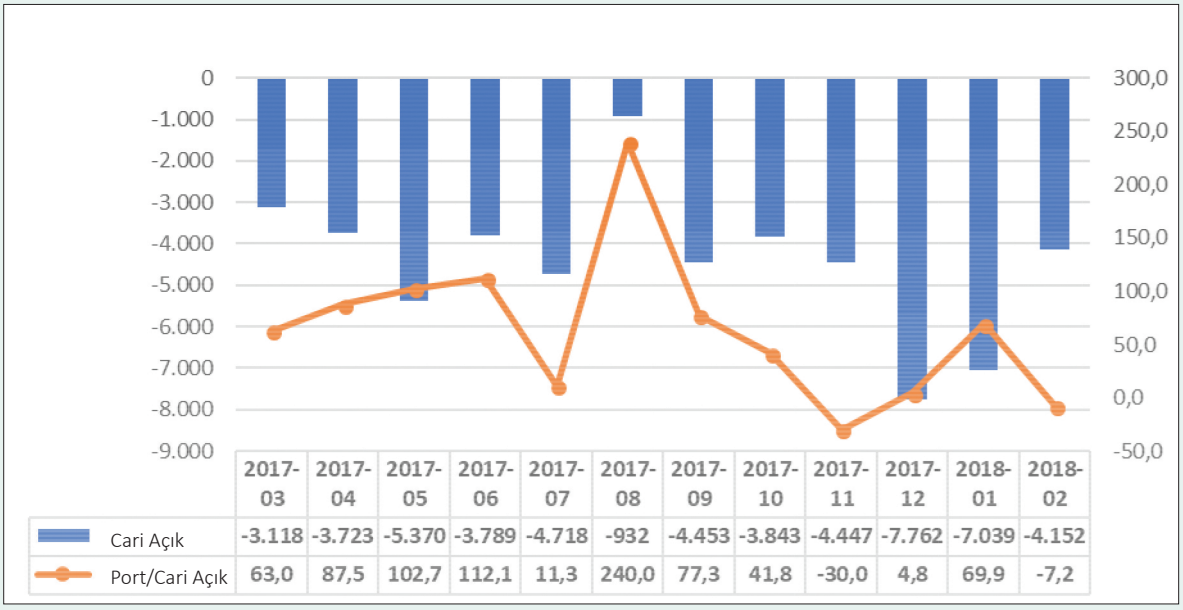

	2017-03	2017-04	2017-05	2017-06	2017-07	2017-08	2017-09	2017-10	2017-11	2017-12	2018-01	2018-02
Cari Açık	-3.118	-3.723	-5.370	-3.789	-4.718	-932	-4.453	-3.843	-4.447	-7.762	-7.039	-4.152
Port/Cari Açık	63,0	87,5	102,7	112,1	11,3	240,0	77,3	41,8	-30,0	4,8	69,9	-7,2

Grafik 10. Sıcak Paranın Cari Açık Kapama Performansı (Aylık, Milyon %)
Kaynak: TCMB

Tablo 2. Son 12 Ayda Cari Açık ve Finansman Yolları (Milyon $)

Aylar	Cari Açık	Doğ. Yat	Portf	Kredi+Mevd	Dış Kaynak	Rezerv	Kaynağı Blrsz.	Port/Cari Açık (%)
2017-03	-3.118	-1.298	-1.963	2.050	-1.211	-2.517	-613	63,0
2017-04	-3.723	-565	-3.259	-745	-4.569	-3.819	-4.673	87,5
2017-05	-5.370	-1.132	-5.517	295	-6.354	2.447	1.462	102,7
2017-06	-3.789	475	-4.248	-1.842	-5.615	2.968	1.140	112,1
2017-07	-4.718	-1.135	-532	-496	-2.163	-2.399	145	11,3
2017-08	-932	-775	-2.237	244	-2.768	3.401	1.560	240,0
2017-09	-4.453	-651	-3.442	-314	-4.407	929	975	77,3
2017-10	-3.843	-1.460	-1.608	-2.828	-5.896	4.983	2.931	41,8
2017-11	-4.447	-332	1.333	-543	458	-4.085	821	-30,0
2017-12	-7.762	-480	-372	2.050	1.198	-8.636	323	4,8
2018-01	-7.039	-284	-4.917	-7.401	-12.602	4.381	-1.215	69,9
2018-02	-4.152	268	297	-3.080	-2.515	-263	1.375	-7,2
12 ay	-53.346	-7.369	-26.465	-12.610	-46.444	-2.610	4.231	49,6

Kaynak: TCMB veri tabanı

2018'in Ocak ayında 5 milyar dolara yaklaşan sıcak para girişinin Şubat ayında 268 milyon dolar çıkışa döndüğü anlaşılıyor. Bu çıkışın izleyen aylarda sürdüğü söylenebilir. Cari açığın finansmanında rezervler ve kaynağı belirsiz döviz girişleri öne çıkmakta, ancak bunlarla açık finansmanını sürdürmek de zorlaşmaktadır.

DÜŞÜK İSTİHDAM

Peki, parıltılı yüzde 7,4 büyüme iş ve gelir adaleti yarattı mı? Bu sorunun yanıtı da pozitif değil. Yüksek büyüme oranına rağmen işsizlik oranı 2017'de 2016'ya göre değişmeyerek yüzde 10,9 oldu. Tarım dışı işsizlik oranı değişmedi, yüzde 13'te kaldı. Genç işsizliği de yüzde 21'in üstünde seyretti. Büyüme, ancak işgücüne o yıl katılmış olanlara istihdam sağladı, ama stoktaki işsizlere ümit olmadı. 2017'de toplam işsiz sayısı 124 bin kişi artarak 3 milyon 454 bin kişiye çıktı. İstihdam artışı ile büyüme hızı arasında dikkat çekici bir tempo farkı var. 2017'de yüzde 7,4'lük milli gelir artışının getirdiği istihdam artışı yüzde 3, 6'da kaldı.

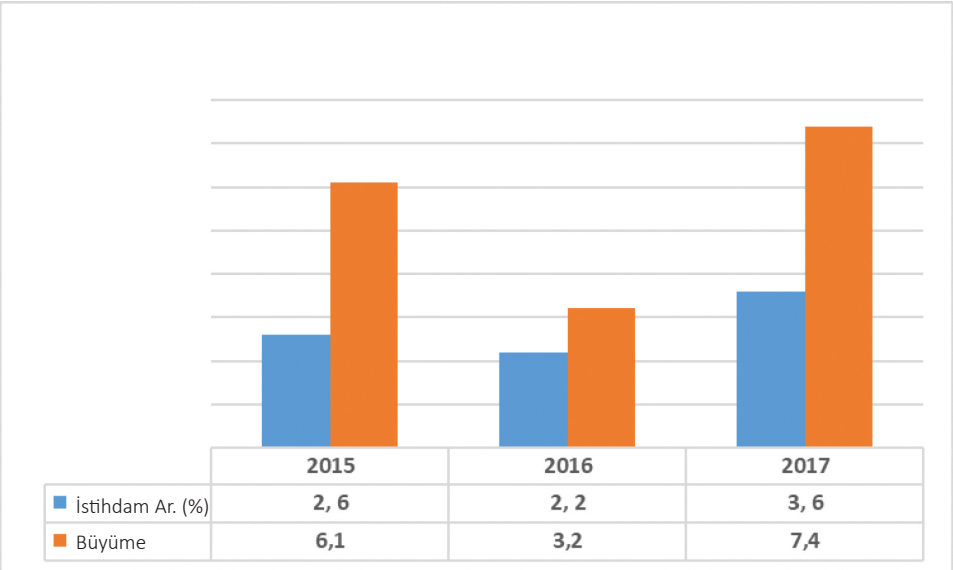

Grafik 11. İstihdam Artışı ve Büyüme (%)
Kaynak: TÜİK

FAİZLER DİRENİYOR

Enflasyondaki başarısızlık, bekleneceği gibi, faizleri indirme gibi bir beklentiyi de boşa çıkarıyor. Çünkü Merkez Bankası, faizleri var olan düzeyden aşağı çekmenin ön koşulunun, enflasyonu indirmek olduğunu biliyor ve buna göre davranıyor.

Bir yıllık faizler para piyasasında yüzde 14.50'ye, 2 yıllık tahvil faizi de yüzde 14.38'e çıktı. Asıl çarpıcı olan, 10 yıllık tahvil faizlerinin 13.34'e vurarak tüm zamanların rekoruna yaklaşmış olması. Merkez Bankası'nın kısa vadeli faizi ise yüzde 12.75'te. Merkez Bankası'nın bu tabloda piyasanın en az 2,5-3 puan gerisinde kaldığı açık.

Merkez Bankası ya da bankaların faizi düşük tutmaya çalışmalarının, piyasa faizlerini düşük tutmaya bir yararı yok. Piyasa faizi sözünü dinletiyor ve olması gereken yere tırmanıyor.

Enflasyondaki katılık olumsuzluğuna eklenen bir diğer önemli veri, reel sektörün net döviz açığının tırmanması. Ocak 2018 için açıklanan veriler, toplam net döviz açığının 221,5 milyar dolara tırmanmış olduğunu gösterdi.

2017'nin Mart ayında 198, 6 milyar dolara kadar gerilemiş görünen net döviz açığının izleyen zaman diliminde artış gösterdiği ve 2018 Ocak ayında ise 221.5 milyar dolara çıkması, Başbakan yardımcısı Mehmet Şimşek'in "önlem alınacak" tepkisini getirmişti. Mart ayının son haftasında Uludağ Ekonomi Zirvesi'nde konuşan Şimşek, şöyle konuşmuştu: "Sorun reel sektörün döviz borçları. Ne yapacağız? Meşhur ABD Başkanı JF Kennedy'nin lafı var; 'çatıyı güneşliyken tamir etmek lazım.' Şu anda faizler nispeten düşük; ekonomiler büyüyor ama yağmur yağacak. Bunlar için tedbir alıyoruz. Döviz borçlanmaya sınır getireceğiz; KOBİ'lerde yaptık. Büyükler yönetebildiklerini söylüyor ama görüyoruz yönetemiyorlar; tedbiri alacağız"

Hava açıkken çatıyı onarmak sözleri, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı kızdırdı. Nitekim yaptığı konuşmada isim vermeden Mehmet Şimşek'e, oklarını fırlatmaktan geri durmadı, şöyle dedi: "Ülkenin bu psikolojik üstünlüğünü, uluslararası camiaya vermesi gereken arkadaşlar bu tür yanlışı yaparlarsa affedilir yanı olamaz. Ortada büyümede büyük bir başarı var, biz yüzde 7,5 büyümeyi konuşurken,

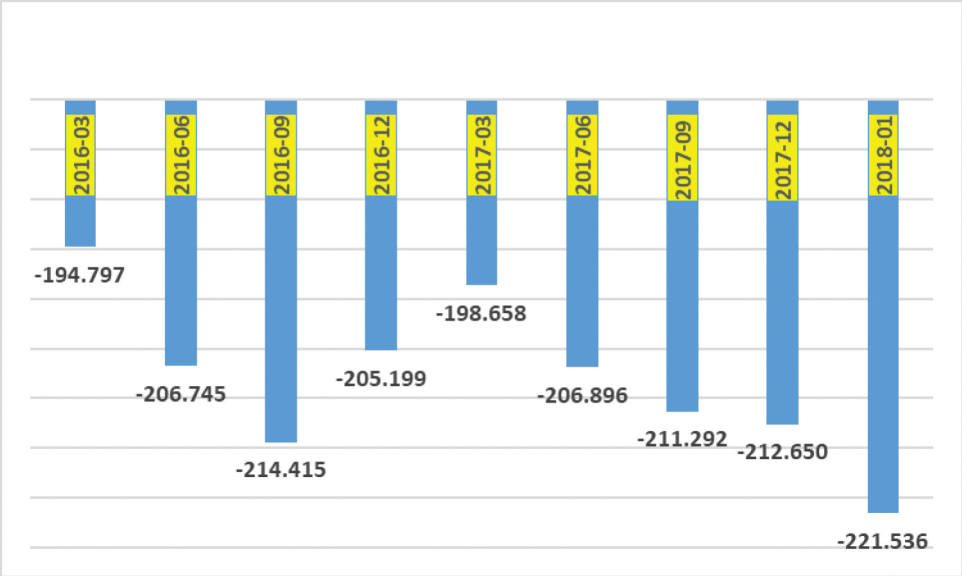

Grafik 12. Firmaların Net Döviz Açığı (Milyon, $)
Kaynak: TCMB

bunları söylüyorlar; insan kendi ayağına kurşun sıkar mı? Kredi derecelendirme kuruluşlarının not oyunları, döviz spekülasyonlarının tavan yaptığı dönemde büyümedeki netice umarız herkese ders olmuştur. Kur aşağı, kur yukarı diye tutturmuşlar, geçin bu işleri; Türkiye ekonomisi ortadadır. Teori başka pratik başka bir şey; bunları birleştirebilirseniz saygı duyarım; ama bunu başaramıyorsanız, sen yoluna biz yolumuza."

Bu "Herkes yoluna" sözleri, Erdoğan'ın Şimşek'in istifasını istemesi olarak yorumlandı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, ekonomi yönetimine yönelik eleştirilerini AKP'nin son MYK toplantısında da sürdürüyor ve "Arkamdan iş çeviriyorlar" diye sert eleştiriler yapıyordu.

SOĞUK SAVAŞ İKLİMİNDE EKONOMİ

Suriye üstünden küresel güçlerin, bölgesel güçlerin diş gıcırtıları sonunda füze saldırılarına dönüştü ve 14 Nisan 2018 Cumartesi sabahı ABD'nin Suriye'yi vurduğu haberi dünyaya yayıldı.

Şimdilik sınırlı kalsa da fırlatılan füzeler, ABD'nin başını çektiği emperyalist blok ile Rusya'nın başını çektiği İran'ın doğrudan, Çin'in dolaylı dahil olduğu karşı blok arasında bir soğuk savaşın belirtilerini de ortaya çıkardı. Bundan sonrasının ortamı, ekonomik aktörleri daha çok tedirgin edecek, bekle-gör davranışını daha öne çekecek.

Isınan ortamın dünya ekonomisinin geneline, özelde tek tek ülkelere doğrudan etkileri olacak. Örneğin, bir anda dünya petrol fiyatlarında bir artış söz konusu olabilir.

Dünya ticareti göreli daralma eğilimi gösterebilir, seyahatler ertelenebilir, turizm daralır, yatırım sözleşmeleri askıya alınabilir, riskli borsalardan çekilmeler, güvenli limanlara sığınmalar yaşanabilir.

Dünya bloklaşabilir ve tutulan tarafa göre ambargolar, yaptırımlar gündeme gelebilir.

Bu şartlar altında hem küresel olumsuzluklardan hem de yerel şartlardan Türkiye ekonomisinde negatif etkilenme yine ağır basacaktır. Birçok ül-

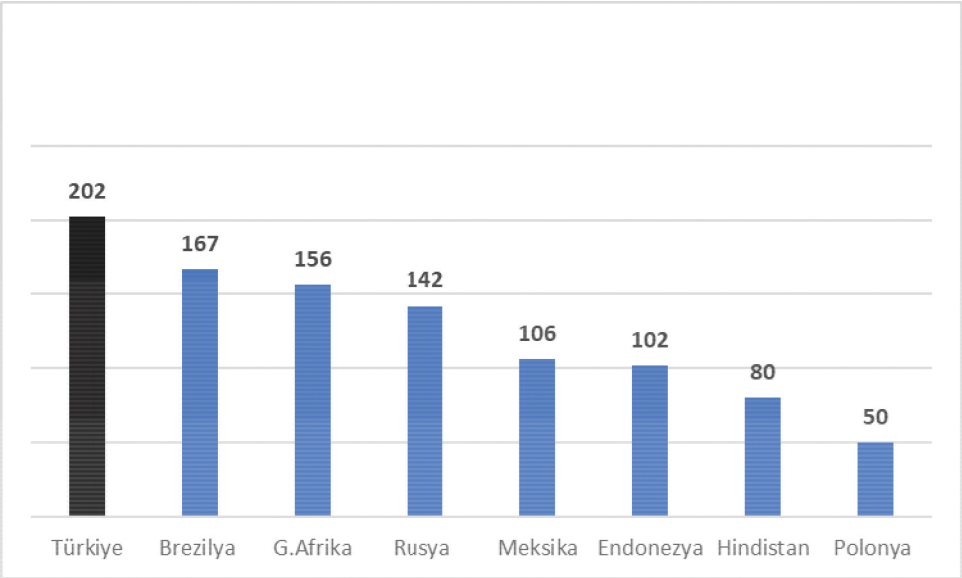

Grafik 13. Yükselen Ülkelerde Risk Primi 13 Nisan 2018 (CDS)
Kaynak: Reuters

kenin olumsuz etkilenmesinden daha ağır faturalar ödenebilir. Çünkü Türkiye'nin kırılganlığı daha yüksek, risk primi daha yukarıda yer almaktadır.

Füze saldırıları başlamadan önce, 13 Nisan 2018 Cuma günü Türkiye, yüksek risk primi ile yükselen ülkelerden zaten ayrışmıştı. CDS'i 202 olarak açıklanan Türkiye, en yakındaki Brezilya'dan bile 35 puan daha yukarıda bir risk primine sahip görünüyordu. Bu risk priminin daha da artacağı söylenebilir. Çünkü zaten artan riskleri ile ayrışan Türkiye'den yabancı çıkışı, Mart ayı son haftasından bu yana sürüyor.

YABANCILAR BORSADAN ÇIKIŞTA

Merkez Bankası verilerine göre yabancıların hisse senedi ve devlet kağıtlarından çıkarak dışa aktardıkları tutar 30 Mart haftası 140 milyon dolara yakın iken Nisan ayının ilk haftasında da durmadı ve 300 milyon dolara yakın bir çıkış daha gerçekleşti. Böylece 2 haftanın çıkış toplamı net 440 milyon dolara yaklaştı. Bu uzaklaşmanın sürdüğü tahmin ediliyor.

Yabancıların Türkiye'den çıkışları demek, TL yatırımlarını dövize çevirmeleri, dövize taleplerinin artması demek.

Yabancılardan gelen talep sadece bir etken. Bunun yanında net döviz açıkları 221 milyar doları aşan firmaların risk azaltmak için de talepleri var. Vadesi gelen dış borç yükümlülükleri ve ithalat için döviz talepleri var.

Artı olarak, yüzde 46'sı zaten dövizde olan mevduatın, artan belirsizlik nedeniyle yeni döviz talebi var.

Grafik 14. Yabancıların 2018 Haftalık Borsa Trafiği (Milyon, $)
Kaynak: TCMB

Bütün bu talep toplamına karşılık, arz, ihracat, turizm, sınırlı yabancı kaynak girişi (borç, yatırım) ve yükselişi fırsat sayıp dövizini bozduranlardan geliyor ve döviz fiyatını bu arz-talep bilançosu belirliyor. Talebin arza ağır basması ile döviz fiyatları öngörülmedik boyutlarda arttı.

DÖVİZDE TIRMANMA

Türkiye'nin büyümesinin yüzde 7,4 olarak açıklandığı saatlerde Türk Lirası dolar karşısında psikolojik eşiği aşarak 4 TL basamağına yerleşti. Normalde, parıltılı bir büyümeden beklenen, yabancı yatırımcıların ülkeye üşüşmeleri, yatırım yapmaları ve bu sayede bollaşan dolar ile yerli paranın değer kazanması olmalıydı. Oysa TL, sadece Mart ayında dolar karşısında yüzde 5 eridi. Bu erimeyle TL, öteki yükselen ülke yerel paralarından da önemli ölçüde ayrıştı. Bu, büyümenin beraberinde kırılganlıkları artırmasının ve güven tesis edememiş olmasının bir sonucu.

Enflasyondaki çift hane katılığı, firmaların net döviz açığındaki tırmanış, ekonomi yönetimine Saray'dan yapılan salvolar, bekleneceği gibi, hem tüketicide hem de sektörlerde güveni sarsıyor ve dışarıda, ABD-Çin ticaret savaşı tamtamları, küresel fonların Türkiye gibi ülkelerden uzaklaşma eğilimleri, dolara olan talebi artırdı ve özellikle Türkiye'de dolar fiyatı hızla tırmandı.

Sadece 12 Mart ile 13 Nisan arası 30 gün dikkate alındığında dolardaki aylık artış yüzde 6 ayı buldu. TL, bu değer kaybı ile yükselen ülke yerel paralarından hızla ayrışmaya devam ediyor.

Döviz fiyatlarındaki haftalık ortalamalara bakıldığında, 2018 başından bu yana doların her haftayı ortalama yüzde 0.4 artış ile kapadığı

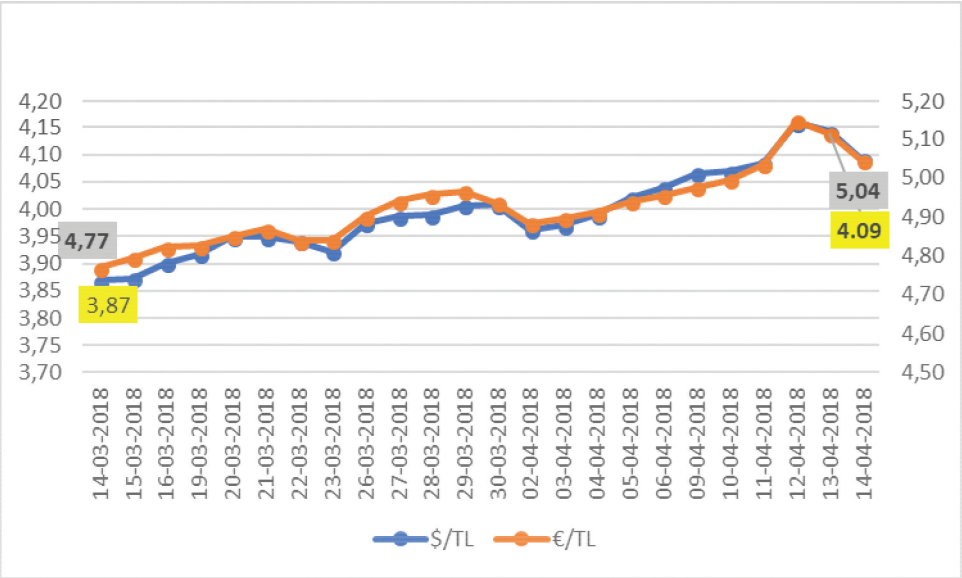

Grafik 15. Dolar/TL ve €/TL'de 30 Gün

Kaynak: TCMB

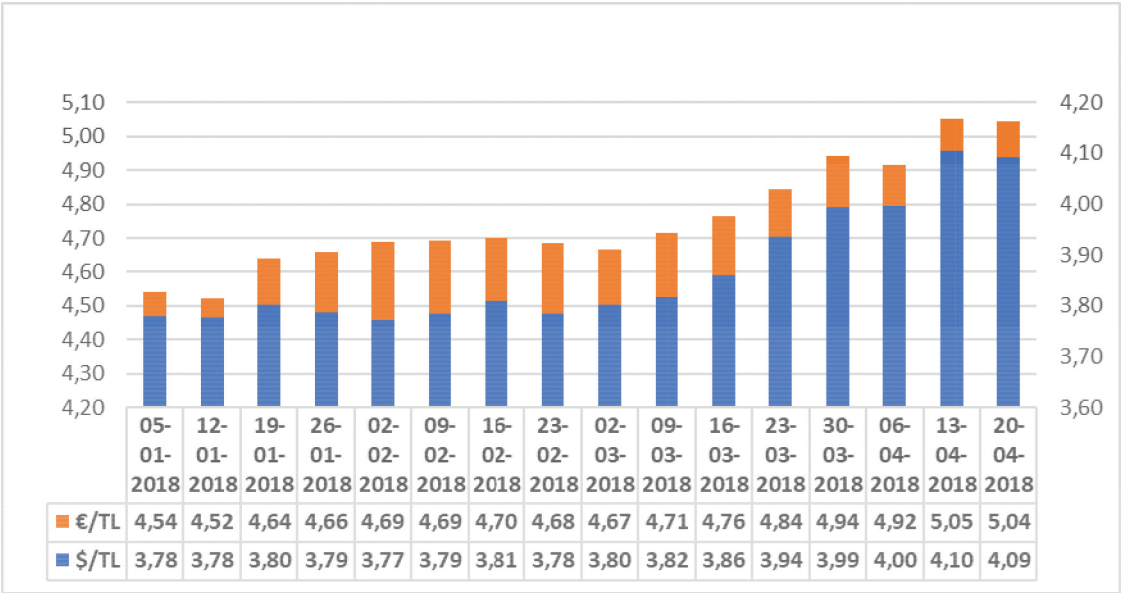

	05-01-2018	12-01-2018	19-01-2018	26-01-2018	02-02-2018	09-02-2018	16-02-2018	23-02-2018	02-03-2018	09-03-2018	16-03-2018	23-03-2018	30-03-2018	06-04-2018	13-04-2018	20-04-2018
€/TL	4,54	4,52	4,64	4,66	4,69	4,69	4,70	4,68	4,67	4,71	4,76	4,84	4,94	4,92	5,05	5,04
$/TL	3,78	3,78	3,80	3,79	3,77	3,79	3,81	3,78	3,80	3,82	3,86	3,94	3,99	4,00	4,10	4,09

Grafik 16. Dolar/TL ve Avro/TL'de Haftalık Ortalamalar

Kaynak: TCMB

görüldü. Geride kalan 16 haftanın 5'inde haftalık ortalama dolar fiyatı azalırken 11 haftanın artış ile kapandığı görülüyor.

Döviz fiyatlarında hızlanmanın, savaş iklimine geçişle birlikte artması, çok muhtemel. Türkiye, zaten yükselen enerji fiyatlarının daha da artmasından ayrıca etkilenecek. Bunun akaryakıt fiyatlarına yansıtıldığına tüketici anında şahit oluyor. Savaş tamtamlarından ürken hem şirket hem bireysel yatırımcıların döviz ve altın talepleri artabilir ve bunların fiyatı biraz daha ivme kazanabilir.

Döviz fiyatlarında savaş ikliminin etkisiyle gelen yükselişleri yatıştırabilecek araçlardan ise hükümet yoksun görünüyor. Merkez Bankası'nın sözel müdahaleleri etkili olmuyor, faiz artırma silahının ise hem Saray'dan azar işitmesinden hem de etkisiz kalabileceğinden endişeleniyor.

Faiz artırmanın piyasaları soğutucu-daraltıcı etkisinden endişe edildiği gibi artan faiz maliyetlerinin yeniden yapılanma modasında sıraya giren grup ve şirketleri çoğaltacağından endişe ediliyor.

Merkez'in bu etkisizliği, öte yandan, kaosa daha çok davetiye çıkarıyor.

2018 BÜYÜMESİ

Ekonomik büyümenin 2018'de nasıl bir yol izleyeceği hararetli tartışmalara yol açmış durumda. Cumhurbaşkanı yüksek büyümeden taviz verilmemesi gerektiğini açıkça ilan etti. Bu zımnen Başbakan yardımcısı Şimşek' in telaffuz etme cesaretini gösterdiği "makro ihtiyati önlemler"in başka bahara kaldığı, teşviklerin de bir ölçüde devam ettirileceği anlamına geliyor.

2018'in ne yönde yol alacağını anlamanın yolu, 2017 son çeyreğinde büyümenin nasıl bir görünüm sergilediğine bakmaktan geçiyor. Mevsim etkilerinden arındırılmış çeyrekten çeyreğe büyüme verileri, 2017 son çeyrekte büyümenin yüzde 1,3'den 1,8'e yükselmesi olarak karşımıza çıkıyor. GSYH artışındaki bu ivmelenmede başlıca

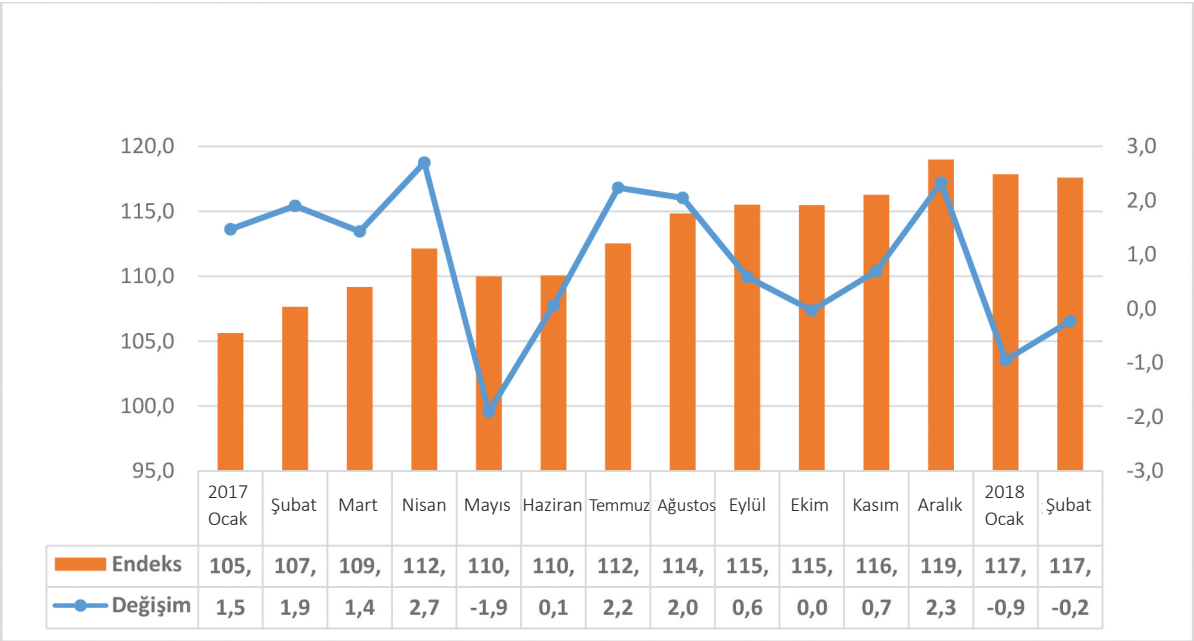

	2017 Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	2018 Ocak	Şubat
Endeks	105,	107,	109,	112,	110,	110,	112,	114,	115,	115,	116,	119,	117,	117,
Değişim	1,5	1,9	1,4	2,7	-1,9	0,1	2,2	2,0	0,6	0,0	0,7	2,3	-0,9	-0,2

Grafik 17. Sanayi Üretimi Endeksi ve Aylık Değişim (Mevsim Etkilenrinden Arındırılmış)

pay özel tüketimin. Bu harcama kaleminde çeyreklik büyüme yüzde 1,8'den 2,7'ye sıçramış. İkinci sırada kamu tüketimi kalemi yer alıyor. Üçüncü çeyrekte artış yüzde 0, dördüncü çeyrekte yüzde 6,5. Açıkça görülüyor ki mali disiplin kaygıları bir yana bırakıldı ve kamu açığı kaygısı gözetilmeden kamu harcamalarına hız veriliyor. Üçüncü sırada stok artışı var; üçüncü çeyrek katkısı 0,3 yüzde puanken son çeyrekte 0,7 puana çıkmış. Talep canlanıyor diye firmalar üretime yüklenmiş görünüyorlar.

Diğer harcama kalemlerindeki gelişmeler ise negatif görünümde. İhracattaki artışa rağmen ithalatta adeta patlama yaşandığından net ihracat katkısı yine negatif gerçekleşmiş. Yatırımlar ise inişte. Yatırımlarda 2017 üçüncü çeyrekte artış yüzde 4,5 iken son çeyrekte eksi yüzde 1,2 olmuş. Bu gerilemenin inşaat sektöründeki durgunluktan kaynaklandığı anlaşılıyor.

Sanayi üretim endeksi de Şubat ayında inişe geçti. Ocak'tan Şubat'a üretim endeksi yüzde 0,2 düşerken en sert düşüş yüzde 2,4 ile dayanıklı tüketim mallarında gözlendi.

Bu gelişmelerin ışığında 2018 GSYH artışı için yeniden bir "zorlama büyüme" gayreti öne çıkıyor. Bu gayretin, erkene alınacak seçimlerle ilgisi olduğu da söylenebilir. Arka yüzünde ne tür maliyetlere yol açacaksa açsın, büyüme temposu düşürülmek istenmemektedir. Peki ne ölçüde büyüme?

Bir kere 2018 için yüzde 7'nin üzerinde bir büyüme gerçekçi değil. IMF, OECD gibi uluslararası kuruluşlar ve diğer tahminci kurumlar 2018 için büyümeyi yüzde 4-5 arasında tahmin ediyorlar. Yüzde 5'in üzerinde bir büyüme için kamu harcamalarının yüksek tutulması ve 2017'de verilen teşviklerinin önemli ölçüde sürdürülmesi gibi bir zorunluluk var. Özellikle konuttaki durgunluğu azaltmak için olağan dışı teşviklere ihtiyaç var. Ancak yeni bir zorlama büyüme ile ne enflasyon hedeflerini tutturmak ne de cari açığı dizginlemek mümkün olacaktır. AKP rejimi, her tür riski göze alıp sonbahara kadar iç talebi canlı tutmak amacında. Ama daha şimdiden atan dikişler, seçmen kitlesinde önemli bir hoşnutsuzluğu yaratmışa benziyor.

"Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

http://www.mmo.org.tr

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni
Nisan 2018
Sayı 238 Ekidir

MMO Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER

Basımevi
Ankamat Matbaacılık San.
Limited Şirketi
Güleryüz Sanayi Sitesi
30. Cad. 538. Sokak
No: 60 İvedik / ANKARA
Tel: (0312) 394 54 94-95

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
http://www.mmo.org.tr
e-posta: mmo@mmo.org.tr
basin@mmo.org.tr